

WEDERGEBOORTE OF SCHIJNGEBOORTE

Eerste druk: oktober 2012
Tweede druk: december 2012
Derde druk: februari 2013
Vierde druk: april 2022

© 2022 - Tekstservice Vermeulen - Meteren

www.tekstservicevermeulen.nl

ISBN 978 90 78164 10 4

NUR 704

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopieën, microfilm of welke andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ds. A. Kort

Wedergeboorte of schijngeboorte

De bijbelse bloedtheologie
vergeleken met de
filosofische embryotheologie

Vierde druk

TEKSTSERVICE VERMEULEN - METEREN

Inhoud

Verantwoording	9
DEEL 1: DE THEOLOGIE EN HET GELOOF NAAR SCHRIFT EN BELIJDENIS	
1. Onrust over de ware wedergeboorte	17
Zielsvragen 18	Goede en slechte filosofie 22
Probleemstelling 19	Van dwalen komt dwalen 24
Een ander fundament 21	Blijf bij de oude waarheid 25
Goede raad 22	
2. Wedergeboorte volgens de Schrift	27
Andere benamingen 27	GRONDTEKST
a. Een volgen van Jezus 28	Verklaring 32
b. Een verkrijgen van Gods genade 29	Palingenesia 32
c. Christus door de doop ingelijfd 30	Anakainoosis 33
d. Een nieuwheid des levens 30	Gennao anoothen 33
Misvattingen 31	Andere betekenissen 34
Geestesdoop 31	
3. Wedergeboorte volgens de kanttekeningen	35
Efeze 2 36	1 Petrus 1 39
Romeinen 6 37	
4. Wedergeboorte volgens de belijdenisgeschriften	40
a. De Heidelbergse Catechismus 40	c. De Dordtse Leerregels 44
b. De Nederlandse Geloofsbelijdenis 42	
5. Kernzaken uit de Schrift	47
a. De verzoening met God 47	d. Het enige Fundament 50
b. Het kruisevangelie 48	e. Het leven is Christus 51
c. Geen andere naam 49	

6. De bloedtheologie	52
a. Christus' bloed is noodzakelijk	52
b. Christus' bloed is bijzonder	53
c. Christus' bloed is levendmakend	53
d. Christus' bloed is verlossend	54
7. Drie juwelen in de wedergeboorte	56
Geloof	56
Hoop	57
Liefde	58

DEEL 2: DE SCHOLASTIEKE LEERSYSTEMEN

8. Dwalingen vanaf de Vroege Kerk tot de Nadere Reformatie	61
Pelagius en Augustinus	61
DE LEER VAN AUGUSTINUS	
Augustinus' rechtvaardigingsleer	62
Augustinus' genadeleer	62
Augustinus' heilsproces	63
De kern van Gods genade	64
Augustinus contra Comrie	64
Onlosmakelijk verbonden	65
DE LEER DER SCHOLASTIEK	
Evangelie tot een nieuwe wet	65
Thomas van Aquino (1225-1274)	66
LUTHER EN AUGUSTINUS	
De leer van Luther (1483-1546)	67
Luther en Augustinus	68
HET SYSTEMATISEREN VAN DE LEER	
Melancthon (1497-1560)	68
Osiander (1498-1552)	70
Flacius (1520-1575)	71
VERSCHUIVING IN DE LEER	
Formula Concordiae	72
Beredenering van de leer	72
DE LEER VAN CALVIJN	
Vereniging met Christus	73
Niet chronologisch	73
SCHOTLAND EN ENGELAND	
De leer van de puriteinen	74
Scholastiek bij de puriteinen	75
DE LEER VANAF DE REFORMATIE TOT DE NADERE REFORMATIE (COMRIE)	
Augustinus, Calvijn en Luther	76
De leer van Arminius (1560-1609)	77
De leer van Dordt	77
Maccovius (1588-1644)	78
Latere ontwikkelingen in Nederland	79
9. Comrie en de embryofilosofie	81
Aristoteles	81
De ingestorte genade	84
Comrie en de scholastiek	85
Habitus en actus	85
Functioneren habitus en actus	87
Wijsbegeerte	87
Embryo	88
Welke Comrie?	89
Impressies uit Comries leer	90
Eigenschappen (eerste preek)	92
Eigenschappen (tweede preek)	95
Eigenschappen (zesde preek)	96
Comries beroep op Calvijn	98
Reacties op De Eigenschappen	100

10. De embryoleer treft de latere kerken	103
Dr. A. Kuyper (1837-1920)	103
Dr. H. Bavinck (1854-1921)	105
Hervormde Kerk	106
Ds. G.H. Kersten (1882-1948)	107
Introductie embryotheologie	107
Herdruk Eigenschappen	110
Voortgang embryoleer	111
Nog verder afgedwaald	111
De komst van Dr. Steenblok	114
De leer van Dr. Steenblok	114
Ds. L. Rijksen	116
Ds. A. Moerkerken	117
De theorie van de bloembollen	118
Predik het Woord	118
Ds. E. du Marchie van Voorthuysen	119
Getuigenis van een priester	120
Door en door Kuypertiaans	121
Verkeerd uitgangspunt	122

11. Gedachten over het embryo	124
Ontwikkelingsfase	124
Menselijk denken	125
De fantasie	125
Een ongevormde klomp	125
Pinksterlingen	126
Als een kind	127
Te grote nieuwsgierigheid	127

12. Verhouding wet en Evangelie	129
De derde weg	129
De leer der scholastiek weerlegd	130
In de leer bij Olevianus	131
In de leer bij Luther	132
Het einde der wet	133

DEEL 3: HEILSORDE EN HEILSPREDIKING

13. De 'heilsorde' bij de embryotheologie	137
Oud Geref. Gemeenten in Ned.	137
Gereformeerde Gemeenten	138
Geref. Gemeenten in Nederland	140
'Bekeringsschema'	142
a. Wedergeboren zonder Christus	142
b. Engere en ruimere zin	143
c. Heilsorde en standenleer	144
d. Zien is geen hebben	144
e. Bedekte schuld	145
f. Scheiding inlijving en openbaring	146
g. Toeleidende weg	148
h. Voorbereidende werk der wet	149
Heilsfeiten	149
Eerste en tweede voorbijgang?	150
Toe-eigenende genade	152
Rechtvaardigingen	152
Gedevalueerd	154

14. De heilsorde bij de bloedtheologie	155
Korte uitleg	156
Ellendekennis	157
Overtuigingen	157
Overtuigingen zijn de bekering niet (Mead)	158
De mate van de ellendekennis en de overbuiging	159
De droefheid naar God	159
De noodzaak van onze verlossing door Christus	160
Roeping	162
Christuskennis	162
De trekkende liefde en de rechtvaardiging des geloofs	162
Zondag 7 en 23	163
De wedergeboorte	165
Nadere weldaad?	166
Aparte beleving?	167
Aanneming tot kinderen	167
Ware vrede en rust	168
Het danklied	169
De heilige wandel	170
De ware vrijheid	171
Dooop en verbond	173
Goede werken	173
Heiligmaking	174
Kernzaken in de Bijbel	175
15. Heilsprediking	178
Ds. L.G.C. Ledeboer (1808-1863)	178
Ds. Th. van der Groe (1705-1784)	180
Ds. J.P. Paauwe (1872-1956)	182
Ds. E. du Marchie van Voorthuysen (1901-1986)	183
Dr. H.F. Kohlbrugge (1803-1875)	185
Een les van Kohlbrugge	186
(Vervallen) kerken in de vorige eeuw	188
Staan of vallen	190
Critici	190
Alle kanten op	191
Leespreken	191
Ten slotte	192
16. Het nachtgesprek met Nicodémus	193
De farizeeër	193
De nacht	194
De vleiende tong	194
Levensbelangrijk	195
Wedergeboorte en Koninkrijk Gods	195
Misverstaan van de wedergeboorte	195
De sfeer van de wedergeboorte	196
De stilte en de wind	196
Strijd en vernedering	197
Onderscheid tussen wél en niet weten	197
Einde gesprek	198
De uitleg	198
Het voorbeeld van de wedergeboorte	198
De reikwijdte der genade	199
17. De zogenaamde wedergeboorte van Zondag 3	201
Literatuurlijst	214
Persoonsnamenregister	217

Verantwoording

Laten we beginnen met een waar gebeurd verhaal. Het was in een tijd van kerkelijke spanningen, moeilijkheden en verdeeldheden. Predikanten trokken het land door om zo veel mogelijk medestanders achter zich te krijgen; om de mensen te overtuigen van hun gelijk. En ook om de scheuringen te rechtvaardigen. Zo gaat het altijd in tijden van crisis. Een van de predikanten spande zich op zekere avond daartoe hevig in. Vurig in zijn preek, vurig in zijn bewegingen op de preekstoel, vurig in alles. Hij had, om het zo eens te zeggen, aan al de eisen voor een gedegen preek voldaan. Heel gedreven en alles was gepreekt zoals zijn kerk eiste dat het geleerd en onderwezen en gepreekt moest worden. De tekst was: *'Uw Woord is de waarheid.'* De mensen waren diep onder de indruk. Zo'n rede, zo'n preek, zo'n voordracht, en dat allemaal zo bijbels en bevindelijk, dit was het absolute summum van echtheid. Steeds klonk door de kerkzaal: op grond van Gods Woord, op grond van Gods Woord, op grond van Gods Woord. Wat kon een mens, een kerk nog meer wensen dan die echte, die zuivere waarheid. Na de dienst bleven groepjes kerkgangers bij de kerk staan, om vol ontzag de komst van de gevierde prediker af te wachten. Ook in de consistorie moest blijkbaar nog wat worden bijgepraat, want het duurde vrij lang voordat de consistoriedeur geopend werd. Op enige afstand van de mensen stond een oude man, die na de dienst nog niets gezegd had, te wachten op zijn enthousiaste kinderen. Iemand stapte naar hem toe en vroeg hem: 'En u, wat zegt u ervan? Heeft de dominee niet geweldig gepreekt?' De man zei: 'Ja, hij heeft geweldig gesproken, buitengewoon, echt heel indrukwekkend was hij, hij had alleen ... een verkeerde tekst.' Ze vroegen verbaasd: 'Een verkeerde tekst? Hij heeft het allemaal zo kostelijk en naar de Schrift verklaard.' De man zei: 'Toch had hij een verkeerde tekst, eigenlijk had hij helemaal geen tekst, want hij heeft gesproken over de woorden: mijn kerk heeft de waarheid. Die tekst staat niet in de Bijbel, dus al zijn gepreek zegt me niet zo veel, eigenlijk niets.'

Mijn kerk heeft de waarheid. Ik denk dat deze bewering hardnekkig is. Ook als er geen scheiding of scheuring is. U leest regelmatig in sommige kerkbladen: wij weten het, wij hebben het, wij kunnen het. En al leest u het niet zo met woorden, toch klinkt er een *wee u* in door als u er anders over denkt. Dat is een van de grote problemen van onze dagen. Mijn dominee heeft de waarheid, mijn ouderling kan het ook goed weten en Gods volk denkt ook zo. Maar de kans is groot dat het de waarheid *niet* is. Eén vraag doet hen vaak direct al verstommen: waar vindt u uw leer terug in de Bijbel, in de kanttekeningen, in de Belijdenis, bij de kerkvaders en de reformatoren? Men weet geen antwoord.

De afgelopen jaren heb ik steeds tot mijn grote schrik gemerkt, dat de kennis van de elementaire leerstukken in Nederland bijna geheel verdwenen is. In mijn predicates probeer ik zo duidelijk mogelijk te zijn, maar veel mensen weten echt niet meer waar ik het over heb, als ik over verzoening door voldoening preek. Het is erg om te schrijven, maar leden, ook kerkenraadsleden en zelfs predikanten in onze gezindte, weten over het algemeen niet meer wat de echte wedergeboorte is. Zelfkritiek is niet de sterkste kant van de bevindelijk gereformeerden. Al te gemakkelijk doen wij alsof wij de waarheid in pacht hebben. We hebben geweldige pretenties, prachtige namen, glorieuze stichtingen, maar het mag wel door merg en been gaan, dat wij zozeer beneden de maat blijven. Ik denk dat wij nog moeten leren een toontje lager te zingen.

Regelmatig krijg ik vragen over mijn waarschuwingen tegen de embryothologie. Maar ik kan niet in elke preek weer opnieuw uitleggen waarom ik daar zo sterk tegen gekant ben. Ook kerkbladen bieden onvoldoende ruimte om dit stuk duidelijk te behandelen. Daarom had ik het plan opgevat om dit in een boekwerkje te doen. Diezelfde tijd stelde ik dit onderwerp ook in een predicaat in Geldermalsen aan de orde. Naar aanleiding hiervan vroeg ook de uitgever J.M. Vermeulen te Meteren mij om de verschillen tussen de bloedtheologie en de embryothologie eens wat breder uit te werken en in een boek het licht te doen zien. Zijn vraag gaf de doorslag om mijn plan direct te realiseren. Ik schrijf dit boek dus niet namens de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland, maar op persoonlijke titel. Het is een eigen initiatief; de nood is mij opgelegd (1 Kor. 9:16).

Ik mag terugzien op een goede samenwerking met deze uitgever. Hij heeft mij het uitgeven van dit boek niet alleen mogelijk gemaakt, maar hij bezorgde mij ook vele goede wenken, vóór en onder dit schrijven. Hij was mij vaak al voor tijdens mijn werk en droeg zo materiaal aan als ik nog aan het schrijven was. Het samenstellen van dit boek en het corrigeren van dit

werk is ook grotendeels van zijn hand geschied. We zeggen hem hier hartelijk dank voor. Tevens bedank ik Ds. W.J. van den Brink te Ede voor het beschikbaar stellen van zijn scriptie: *Rondom de rechtvaardiging* en tevens voor het verifiëren van de conclusies die hieruit in dit boek zijn opgenomen. Hij heeft ons rijk geïnformeerd en daarmee een grote dienst bewezen.

Uitgangspunt voor dit boek is om de wedergeboorte zo veel mogelijk vanuit de Schrift, de kanttekeningen, de belijdenisgeschriften en de reformatoren te bespreken. De benadering van de Schrift wordt tegenwoordig vaak gedomineerd door eigen theologische fronten, leiders in en van kerkverbanden, zodat we niet meer in staat zijn om vrij en onbevangen naar de Schrift te luisteren. Onbijbelse theologische formuleringen leiden daarom een eigen leven en overwoekeren de Bijbel en het geloofsleven en verwoesten de kerken.

Hoogst zelden wordt een schisma weer hersteld. Leiders in een kerk willen hun theologieën, filosofieën en denkbeelden niet opgeven, omdat het een deel van hun identiteit is geworden. Ze verkondigen hun eigen mening als de meest zuivere, de meest gereformeerde, maar vaak kennen ze de gereformeerde theologie niet eens; ze praten anderen maar na en doen er ook geen onderzoek naar. De Bijbel en de oudvaders worden aan de uiteenlopende meningen van mensen dienstbaar gemaakt: ieder neemt maar wat van pas komt, de context doet er niet toe. Ze moeten gelijk hebben! Standpunten corrigeren zal gezichtsverlies betekenen en daar hebben de kerkleiders zich niet voor over. Is dit niet iets waarvoor we ons moeten schamen, voorgangers? Gaan we hier niet de roomse kant op of liever gezegd: het is puur rooms.

Moeiteloos zou ik vele tientallen artikelen kunnen opnoemen, vooral ook in kerkbladen, waarin over de wedergeboorte geschreven is. Deze zijn meestal uit de vorige eeuw, maar die zijn voor mij op dit punt niet relevant of zelfs grotendeels waardeloos.

Mijn uitgangspunt is de heilige Schrift. Op dit betrouwbare Woord van God wil ik steunen. Voor de verklaring daarvan wil ik de grondtalen raadplegen. Voor dit schrijven houd ik mij zo nodig bij het commentaar van Calvijn. Betere exegeet is er niet. U kunt het dan nog eens nalezen en zelf onderzoeken.

Lees indien u kunt ook de kerkvaders. Waarom de kerkvaders? Zij zijn na de Schrift de eerste bronnen van het Christelijk geloof. Ze stonden het dichtst bij de apostelen, de directe getuigen van Jezus Christus. Omdat men tegenwoordig de Schrift veelal gebruikt om eigen spitsvondigheden te bevestigen, is het goed dat we de kerkvaders nauwkeurig lezen. We zullen u enkele van hen noemen. Bij voorbeeld de welbekende Augustinus, de befaamde doopleerling van Ambrosius. Ambrosius was van 374 tot aan zijn dood in

397 bisschop in Milaan. Samen met Hieronymus in Bethlehem (347-420)¹, Augustinus in Hippo Regius (354-430) en Gregorius de Grote in Rome (540-604), hoort hij tot de vier belangrijkste kerkvaders van het westen. Lees van Ambrosius en Augustinus de preken, want die zijn van een rijk en kostbaar gehalte.² Doe het alstublieft. Voor velen hebben de woorden van de Schrift blijkbaar niet genoeg gewicht meer. Men wil Gods Woord niet meer onderzoeken. De kanttekeningen al helemaal niet meer. De Schrift wordt niet meer met de Schrift vergeleken, maar met allerlei schrijvers, van wie de laatsten, de latere kerkleiders, vaak beslissend zijn. Dat is een van de grote problemen van onze dagen. Velen hebben ingevoerd wat tijdens de dagen van de Reformatie totaal verworpen is, namelijk de Schrift lezen door de bril van hun eigen verduisterd verstand. Op deze wankelende basis houdt men hun eigen kerk voor de enige ware kerk. Met de andere kerken heeft men niets op. Zo strijdt een ieder voor zijn eigen kerk, die ver van de waarheid is afgeweken. Ze tonen met sprekende daden: zo zijn wij, en zo doen wij het. Maar Kohlbrugge zei: 'Zo is God en zo doet Hij het.'

Dit boek is dus grotendeels gewijd aan het spreken van de Schrift, de kanttekeningen, de belijdenisgeschriften en de grote lichten der Reformatie. Daaraan zal ik refereren om te zien of we als zogenaamd bevindelijk gereformeerden een rechte gang maken. Een enkele keer, vooral ter illustratie, wat citaten van latere predikanten. Zo voorkomen we dat de tradities de bovenaan voeren. Zo voorkomen we ook allerlei onbijbelse onderscheidingen, die meer met denken en filosoferen dan met geloven te maken hebben. Wel zijn er enkele schrijvers van de puriteinen aangehaald, vooral om te bevestigen dat ook zij deze leer onderstreepten, maar we moeten hun zienswijze niet boven die van de reformatoren stellen. Ook willen we nog iets van de Nadere Reformatie zeggen omdat ook daar reeds de invloed van de scholastiek te merken is, waardoor er onzuiverheid in de leerstellingen optrad. Onder hen neemt Comrie een aparte plaats in. Diens leer wordt in enkele hoofdstukken behandeld, vooral ook omdat er nu verschillende kerken zijn, die de zogenaamde 'embryotheologie' hebben omarmd. Deze kerken zijn daarmee fundamenteel afgeweken van de leer der Reformatie.

De opzet van dit boek is heel eenvoudig. In deel 1 stel ik u de bloedtheologie voor, in deel 2 de scholastieke theologie en in deel 3 worden beide met elkaar

1 L. Praamsma, *De kerk van alle tijden*, I, p. 115-126.

2 I. Ambrosius, *Zingen met mijn geest en ook met mijn verstand*, p. 11, 12. De andere twee zijn dubieus. Dan kunt u beter Athanasius (295-373) nemen en Chrysostomus (354-407). L. Praamsma, *De kerk van alle tijden*, dl.I, p. 31, 55, 85, 163-169. W.C. van Unnik, *Bijbelse Encyclopedie*, dl I, p. 361.

vergeleken en lijnen getrokken naar het heden. Het is uiteraard geen totale behandeling van dit onderwerp. Het geeft alleen wat handvatten om weer begrip te krijgen voor de leer der reformatoren en daardoor hedendaagse dwalingen te onderkennen.

Het is mijn plicht en roeping om de embryotheologie zo duidelijk mogelijk te weerleggen. Met de hulp van Gods Geest en de waarheid van Gods Woord zal mij dit niet moeilijk vallen. Ik zal dus beslist niet om de feiten heen draaien. Trouwens, dat zou ik voor mijn God en Koning ook niet kunnen en willen verantwoorden. Het doet mij leed om te zien met hoeveel nadruk de embryotheologie in vele gemeenten is ingevoerd. We horen van jonge mensen hoe predikanten deze leer opdringen bij de catechisaties, de huwelijksgesprekken en het dooponderricht. Soms zeggen jongeren tegen mij: dit kan toch niet dominee, dit is toch niet de waarheid? Voorgangers schromen niet om te zeggen dat Calvijn ons zulke dingen leert. Daarbij worden zelfs termen gebruikt als 'de oude waarheid', 'de zuivere belijdenis' en wat al niet meer. Ik heb gemerkt dat deze leer tientallen jaren klakkeloos is aangehoord en overgenomen. Het is dus hoog tijd om te laten zien dat het 'de oude waarheid' *niet* is. Ik zal daarom in dit schrijven en mijn preken net zo duidelijk zijn, als degenen die de embryoleer hebben geïntroduceerd en gepredikt. Met nadruk stel ik dat mijn schrijven niet gericht is tegen predikanten persoonlijk, maar uitsluitend tegen hun leer.

We moeten zaken en personen dus geheel van elkaar scheiden. Zij hebben in hun werk ongetwijfeld goede dingen gezegd en geschreven, maar op dit punt verschillen ze duidelijk en fundamenteel van onze vaders. Dat betekent dus niet een vrede ten koste van alles, want we behoren voor Gods waarheid op en uit te komen en de dwalingen te bestrijden. Maar aan het kruikje mag de liefde niet ontbreken. De liefde sticht; we dienen elkaars behoud op het oog te hebben. God mocht dit boekwerk zegenen tot heil van onze onsterfelijke zielen.

Krimpen aan den IJssel, zomer 2012

Drs. A. Kort

Predikant van de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland

Bij de tweede druk

Het verblijdt mij zeer, dat ruim een maand na de verschijning van dit boek reeds een tweede druk nodig is. Dat kan erop wijzen dat ons volk weer gaat vragen naar de aloude, beproefde waarheid die naar Gods Woord is. Een wolkje als eens mans hand. De eerste tekenen zijn moedgevend, hoewel er ook moedbenemende reacties waarneembaar zijn. Men ziet immers dat vereerde predikanten niet altijd gelijk hebben en allerlei heilige huisjes omver gestoten worden. De Bijbel noemt dit laatste het afbreken van al de oude altaren waarop de afgoden geofferd worden, totdat er maar één overblijft, dat is het altaar des Heeren. Gods Woord zal niet ledig wederkeren, maar doen wat Hem behaaglijk is. Veel reacties, soms gepaard met ontroering en emotie, gaven blijk hoe dit boekwerk, dat met de hulp des Heeren tot stand kwam, gezegend werd. Wat een nood proeven we onder de mensen, die soms al jaren onder een verkeerde prediking verkeren. De Heere kwam hen nog tegemoet in dit boek. Als Zijn geringe dienaar heeft Hij mij als middel in Zijn hand tot dit doel gesteld. Hij toonde mij boven alle blijken van waardering en te midden van alle verguizing, Zijn lieve gunst. Dat is ons het meeste waard. Hij laat ons niet ongetroost. Deze druk gaat, behalve enkele aanvullingen en correcties, globaal ongewijzigd van de pers. De Heere zegene het voor u en voor mij.

Krimpen aan den IJssel, november 2012

A.K.

Bij de vierde druk

We werden door de uitgever verrast met de vraag om voor de vierde druk van dit boek een inleidend woord te schrijven. Anderzijds is het mij niet vreemd dat dit gebeurt, omdat ik al jarenlang zie hoe de Heere dit boek gezegend heeft. Veler ogen gingen open voor het bedrog dat geleidelijk allerlei gemeenten is binnengeslopen. De Heere stelde me in staat om met een enorme aandrijving in het hart de vele misvattingen en dwalingen, die vooral veel afgescheiden kerken gingen beheersen, aan het licht te brengen. De leer van Rome is daar weer actueel in aanwezig. Veel mensen doorzien het nu, en keren zich voor onderwijs weer tot de leer van de Bijbel, de Belijdenis, de kerkvaders en de oudvaders. Ik heb inmiddels met enkele huidige kerkleiders gecommuniceerd, maar die zijn helaas niet voor rede vatbaar. Ze gingen er zelfs toe over om hun ongereformeerde leer nog eens extra te benadrukken in hun geschriften. Toch ben ik niet zonder hoop dat nog vele mensen uit de geestelijke slavernij van de embryoleer verlost worden en de leer van de rechtvaardiging van de goddeloze zullen omhelzen. God is en blijft nog altijd Dezelfde.

Krimpen aan den IJssel, april 2022

A.K.

DEEL 1

DE THEOLOGIE EN HET GELOOF NAAR SCHRIFT EN BELIJDENIS

HOOFDSTUK 1

Onrust over de ware wedergeboorte

Het is bekend dat in ons kerkelijk leven een godsdienst waarneembaar is, waarin sprake is van een veronderstelde wedergeboorte en een verondersteld geloof. De embryotheologie. Het is in strijd met de waarheid zoals die door Gods geroepen knechten gepredikt en beleden moet worden. Het is de roeping van de dienaars Gods om dergelijke leringen ten stelligste af te wijzen en te weerleggen.

Onlangs las ik een stukje van Thomas Watson uit zijn boekje *De zaligspreekingen*, dat mij geweldig aansprak. Hij schreef daar: ‘De dienaars van het Evangelie moeten niet alleen herders, maar ook strijders zijn: in de ene hand moeten ze het brood des levens houden, om de kudde Gods te voeden, en in de andere hand het zwaard des Geestes, om te strijden tegen dwalingen.’³ Het zou dan ook niet oprecht zijn als we voorbijgaan aan de dwalingen binnen onze eigen kring van ons kerkelijke leven. Het gaat hierbij om de dwaling van de embryotheologie, ook wel genoemd de veronderstelde wedergeboorte. Ze is in de loop der tijd een geijkte leer geworden. Ze sloop langzamerhand in en wordt daarom door slechts weinigen meer opgemerkt. Hier en daar hoor ik nog enig verweer hiertegen, terwijl voorheen onder de mensen die de echte hervormde leer aanhingen, nog een hevig verzet was waar te nemen. Het mocht helaas niet baten. In de afgescheiden kringen begon men allerlei onderscheidingen in het geloofsleven te maken en men ontwikkelde die tot een leersysteem dat fundamenteel verschilt van de bijbelse leer der hervormers. De grenzen vervaagden en de afwijking werd uiteindelijk breed geaccepteerd, zodat ongewild de waarheid tot leugen en de leugen tot waarheid werd gemaakt. Dit is zeer ernstig en daarom moet die leer worden tegengesproken, weerlegd en verworpen.

³ *Reformatorsch Dagblad*, 27 februari 2012.

Zielsvragen

Ik ontving een schrijven van een jongeman die mij vroeg: 'Hoe en wanneer kan ik weten of zeggen dat ik wederom geboren ben?' Naar aanleiding daarvan nam ik de pen ter hand om in wat bredere zin hier uitleg aan te geven. Ik merkte dat er in het leven van deze jongeman grote onrust ontstaan was. Trouwens, dat is bij meer jonge mensen het geval.

Van alle kanten en vanuit verschillende kerkgenootschappen ontmoet ik jonge mensen die tobben over het lot van hun onsterfelijke ziel. Ze zijn met de remonstrantse leer en met de leer van de (veronderstelde) wedergeboorte in hun kerk niet meer voldaan. Ze kunnen zo niet verder; ze krijgen het op een andere prediking gemunt. Een prediking die hen in het gemis zet en waarbij ze hun ellende gewaar worden. Ze bemerken het bedrog van hun hart; de leer die vreemd is aan de Schrift voldoet hen niet meer. Ze zijn onrustig over hun bestaan voor God en gevoelen dat ze uit en van zichzelf verloren zijn. Ze willen niets meer weten van een godsdienstig gevele, waarbij de mens op een voetstuk wordt gezet. Ze hebben een walging van zichzelf gekregen en zien met leedwezen hun zonden aan. Ze weten zich verdoemelijk voor God. Ze hebben in hun gebroken leven niets aan een leer die vreemd is aan het ware werk Gods. Ze gaan naar de rechte prediking zoeken, de leer van de reformatoren en andere theologen die wet en Evangelie zuiver prediken. Ze lopen in een grote geestelijke nood. De echte zielsvragen blijven onbeantwoord.

Misschien vraagt u: welke vragen? Ik bedoel: mijn ziel, doorziet gij uw lot, hoe verschijnt gij rechtvaardig voor God? Of: hoe word ik ooit tot God bekeerd? Of: hoe word ik met God verzoend? Of: is er nog een weg om de (wel)verdiende straf te ontgaan? De predikers van vrije genade lijken te ontbreken. Het wordt nog wel genoemd hier en daar, maar de zaken worden maar weinig meer verklaard. Bijna overal lijkt men zijn levenshuis op zandgrond te willen bouwen. Men wil u laten rusten op een verondersteld geloof en u laten steunen op een veronderstelde wedergeboorte. Mensen raken er helemaal van in verwarring.

Die verwarring komt ook door recensenten die boeken van godzalige schrijvers als Erskine, Boston, Mead en anderen zo goed als kritiekloos aanbevelen, maar zelf een geheel andere prediking, een embryoprediking voorstaan. De lezers weten niet meer waar ze aan toe zijn. Ze willen weten wat het enige fundament is.

We hebben er een groot verlangen in om u het enige Fundament aan te wijzen. Dat is: Jezus Christus en Dien gekruisigd. We hopen in het vervolg van dit boek u de verlossing in Zijn bloed te verklaren.

Probleemstelling

U vraagt misschien: wat is dan het grote verschil in de prediking? Wat is de reeds genoemde embryotheologie? Ik zal dat hieronder in twee schema's kort weergeven, zodat u de volgende hoofdstukken goed kunt volgen. U doet er goed aan om het eerste schema, van de bloedtheologie, te onthouden en het nimmer te vergeten. Het tweede schema, van de embryotheologie, hebt u nodig om allerlei dwalingen te onderkennen.

a. De bijbelse (puriteinse) leer van de bloedtheologie

We volgen hierin de volgorde zoals Thomas Watson ons die aangeeft in zijn geloofsleer.⁴ De daarin voorkomende feiten zijn logisch onderscheiden, en het een gaat in orde aan het ander vooraf, maar ze zijn chronologisch onafscheidelijk.⁵ Watson behandelt de volgende zaken als toepassing op de verlossing door het bloed van Christus:

- A - GELOOF (WAARDOOR IEMAND WEDERGEBOREN WORDT)
- B - INWENDIGE ROEPING
- C - RECHTVAARDIGMAKING (BEWUSTE INLIJVING IN CHRISTUS)
- D - AANNEMING TOT KINDEREN
- E - HEILIGMAKING
- F - VERZEKERING
- G - VREDE
- H - BLIJDSCHAP
- I - OPWAS IN GENADE
- J - VOLHARDING

De puriteinen noemen de roeping het eerste stadium van de reddende genade in het hart.⁶ De meeste mensen binnen de grenzen van de kerk

4 De reformatoren kennen niet zozeer een dergelijk schema, hoewel ze wel ordelijk werken. Denk maar aan de *Institutie* van Calvijn. Calvijn kent een heilsorde, maar die is bij hem geen systeem. Het is bij hem een theologische orde, geen systematische. Zijn theologie is geen chronologische, maar een zakelijke onderscheiding van de zaken die Gods Woord ons leert. Calvijn werkt vanuit de centraliteit van het geloof. Het geloofsbegrip is beslissend voor de vormgeving van de heilsorde. Hij denkt vanuit de eenheid van wedergeboorte, geloof en bekering. Schriftgeloof en heilszekerheid zijn bij hem één. Wedergeboorte is synoniem aan levensvernieuwing, bekering en heiliging. Calvijn behandelt eerst het geloof, dan wedergeboorte, bekering en heiliging (*Institutie* 3.3). Ik plaats dit niet in een schema, omdat ik dit uit zijn leer opmaak en die leer in het vervolg van dit boek aan de orde stel. Daarom heb ik gekozen voor het schema van de puritein Thomas Watson. Zie ook Th. Watson, *De hoofdsom van de geloofsleer*, p. 9, 10.

5 Zie ook Owen, *Works* V, p. 133. Van der Groe is dezelfde mening toegedaan. Bekering is bij hem een totaal begrip en omvat de ontdekking van zonde, vereniging met Christus, en vrede met God. Hij beroept zich op de reformatoren. Vergelijk Calvijns *Institutie* III, p. 226 en Owens *Works*, III, p. 330.

6 J. Owen, *The Greater Catechism* (1645); *Works* I, p. 486.

worden uitwendig (outwardly) geroepen, terwijl de uitverkorenen inwendig (inwardly) worden geroepen.⁷ John Owen noemt de wedergeboorte het fundament van alle dadelijke ervaring van genade.⁸ De roeping is het effect van de eeuwige verkiezing⁹ en de wedergeboorte is het gevolg van het besluit van de verkiezing¹⁰. De wedergeboorte, die in de bewuste geloofsvereniging plaatsvindt (dus anders dan bij Comrie), is ook de fontein van de heiligmaking.¹¹ Het geloof is een vrucht van de effectieve roeping¹² en de instrumentele oorzaak van de rechtvaardiging.^{13,14}

b. De leer van de embryotheologie (Comrie, Kuypers, Kersten, Steenblok e.a.)

Uit onderzoek van de geschriften van Comrie en zijn navolgers kunnen we de volgende conclusie trekken:

- A - WEDERGEBOORTE OF LEVENDMAKING (ALLES VALT HIER SAMEN INEEN; DE BETROKKEN MENS WEET ER ECHTER NOG NIET VAN. HET IS EEN ONBEWUSTE INLIJVING EN WEDERGEBOORTE VOOR EN DOOR HET GELOOF IN CHRISTUS, EN OOK NOG EENS EEN ONBEWUSTE RECHTVAARDIGMAKING. WIE DAT HEEFT, DIE IS AL GERED)
- B - KENNIS DER ELLENDE
- C - SCHIJNVERLOSSING (ZIEN IS NOG GEEN HEBBEN)

7 J. Owen, *Works* I, p. 486.

8 J. Owen, *Works* III, p. 188-206.

9 Terminus a quo, J. Owen, *Works* I, p. 486.

10 Terminus ad quem, J. Owen, *Works* VI, p. 585.

11 J. Owen, *Works* III, p. 299.

12 J. Owen, *Works* I, p. 486.

13 J. Owen, *Works* X, p. 449 en V, p. 108-112.

14 Misschien is het goed om in verband met ons onderwerp nog op te merken, dat het zaligmakend geloof niet kan worden gescheiden van het evangelisch berouw (*Works* IV, 442). Owen maakte onderscheid tussen wettisch berouw (legal repentance), dat een zekere reformatie van het leven kan veroorzaken zonder dat de wedergeboorte volgt, en een evangelisch berouw (evangelical repentance), dat uit het geloof voortvloeit. Dit is typerend voor de meeste puriteinen, zie ook E.F. Kevan, *The Grace of Law*, p. 83. Dit berouw wordt door Gods Geest bewerkt door de prediking van de wet. Ze is onmisbaar, want ze verootmoedigt en vernedert de mens voor God. Wanneer het geloof zijn intrede doet, verandert tegelijkertijd het karakter van het berouw (*Works* I, p. 476. II, p. 95. V, p. 149, 420, VII, p. 519, VIII, p. 613). Berouw is geen voorwaarde of verdienste voor de rechtvaardiging. Het is een onderdeel van het geloof in Christus. In de heiliging dient ze tot purificatie van zonden (*Works* III, p. 438). Eveneens vergezelt de aanneming tot kinderen de roeping, nadat de gelovige gereinigd, gewassen en gerechtvaardigd is door het bloed en offer van Christus (*Works* II, p. 173, 197, 207). Wat de verzekering van het geloof betreft, realiseerde Owen zich dat hij van de andere puriteinen verschilde. Verzegeling was voor hem geen speciale daad van de Heilige Geest, maar alleen een bijzonder effect van Zijn gemeenschap met ons. Bij Owen is de orde des heils dan achtereenvolgens: de effectieve roeping (effectual calling), de wedergeboorte ((regeneration) door het geloof), berouw (repentance), rechtvaardiging (justification), aanneming tot kinderen (adoption), heiliging (sanctification) (*Works* VI, p. 597-598. vgl. Calvijn, *Institutie* III, p. 3, 20).

D - ONZEKERHEID

E - VERLOSSING (BIJ EEN ENKELING, MAAR DIE WELDAAD IS NIET NODIG)

F - TWIJFEL, ONZEKERHEID, STRIJD EN AANVECHTING

G - HEERLIJKMAKING (WAARSCHIJNLIJK).¹⁵

U ziet de feiten, u ziet een groot verschil met het vorige schema. Maar dit is de werkelijkheid. Terwijl in het eerste schema (de bijbelse gereformeerde theologie) de *zonden* zijn levend gemaakt door Gods heilige wet, is in het embryoschema de *zondaar* al levend gemaakt, wedergeboren en onbewust gerechtvaardigd; hij is al gered en de zaligheid kan hem niet meer ontgaan. Comrie noemt het *embryo* ‘het eerste stamcel van het geloof’. In zijn visie neemt hij onbewust en ongewild afstand van de bijbelse leerprincipes. Onbedoeld leerde hij in zijn embryofilosofie een schijn geloof onder de naam van wedergeboorte. Deze veronderstelde wedergeboorte en dit ingebeelde geloof is volgens deze methode de basis van het geestelijke leven. Waar onze gereformeerde vaders het opgeknapte leven vanuit een verbroken werkverbond ongenoegzaam achtten, daar is in de embryoleer al aan het (onbewuste) geloof, een onbewuste wedergeboorte en een ingebeelde heiligmaking begonnen. Daar is de overtuigde zondaar (op droggronden) alreeds levend gemaakt door een valse geestelijke inlijving in de tweede Adam, als een *embryo* dus, zonder met bewustheid te zijn afgesneden van zijn oude wortel in de eerste Adam (Rom. 7:1-3). U ziet dat hier sprake is van een groot, een zeer groot verschil met de leer der Schrift en de uitleg van onze rechtzinnige vaders. Sommigen of meerderen zullen dat tegenspreken en ontkennen, maar dat ligt voor hun rekening. We zullen de kerken die de embryoleer hebben aangenomen, in het vervolg gemakshalve aanduiden als ‘embryokerken’.

Een ander fundament

De grondgedachten verschillen principieel met het zuivere Woord van God. In mijn 37-jarige gang door het kerkelijke leven heb ik goed ervaren, welk onheil de leer van het embryo in onze gereformeerde kringen heeft gesticht. Die is als een zuurdeeg geworden, dat het hele deeg doorzuurt. Men heeft een fundament gelegd dat het niet houdt voor de eeuwigheid. Men ontkent Christus niet als enig Fundament, maar men legt er tegelijk een fundament naast, waarbij men meent dat het goed is met mensen die niet wedergeboren zijn, maar daar toch voor gehouden worden. Naast de tweewegenleer van Christus predikt men daar een derde weg. Men construeert die met behulp van de wijsbegeerte. Dit gebeurt zo subtiel, dat het toch op de leer van de twee wegen lijkt.

¹⁵ Deze weergave is gebaseerd op de praktijk. Het schema drukt uit hoe de leer van de embryo-kerken functioneert.

Het gaat om een inlijving in Christus die Gods Woord niet kent. Ze vindt, volgens die leer, onbewust bij zondaren plaats. Het gebeurt buiten de echte geloofs- en liefdesvereniging, zoals Christus ons in Johannes 15:4 en 10 leert. Dit is iets waar de Heere en Koning van Zijn Kerk ons nu juist zo voor waarschuwt. Het is een onvruchtbare rank, die afgehouden en in het vuur geworpen wordt (Joh. 15:6). Het heeft ook niets te maken met wat Calvijn ons leert in zijn *Institutie*, als hij van de overplanting in Christus spreekt. Deze geschiedt alleen door het geloof, met medeweten van de zondaar, die in Hem overgaat als hij van al het andere afgesneden wordt. Zo krijgt hij deel aan Christus en al Zijn weldaden (let op: niet andersom). De embryokerken leren: eerst de weldaden van Christus en dan Christus. Dit vindt u in niet één van onze belijdenisgeschriften. Volgens deze belijdenissen krijgen we door het zaligmakende geloof deel en gemeenschap aan Christus (unio mystica). En deze gemeenschap is ook met de Vader. Door Christus gaan we tot God de Vader.

Goede raad

Geliefde lezer of lezeres, neem dit toch ter harte. Als u naar mij niet wilt luisteren, hoor dan naar de kerkvader Augustinus:

Ik bezweer u bij onze Heere, bij Zijn kruis, bij Zijn bloed, bij Zijn liefde, bij Zijn nederigheid en bij Zijn verhevenheid - ik bid en smeeke u om ook echt iets met mijn woorden te doen. Denk niet dat hier een toneelstuk opgevoerd wordt! De barmhartigheid van Hem, voor Wiens aangezicht ik zo sta te trillen, weet dat ik mij door de plicht van de liefde laat leiden om u dit alles te zeggen. Ik word gedreven door vrees, in het besef dat ik over u allen verantwoording schuldig ben aan niemand minder dan de Heere.¹⁶

Goede en slechte filosofie

We moeten ons niet ophouden met de embryotheologie. Dat is verkeerde filosofie. Die komt van de heiden Aristoteles. Paulus veroordeelt een dergelijke beweging in Kolossenzen 2:8, waar hij schrijft: 'Ziet toe dat niemand u als een roof vervoere door de filosofie en ijdele verleiding, naar de overlevering der mensen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus.' Lees eens wat de kanttekening hier zegt bij het woord 'filosofie': 'Hierdoor wordt de rechte filosofie niet verstaan, die een gave Gods is, en zelfs een instrument of middel is, dienstig om Gods Woord beter te verstaan en te verklaren; maar de sofisterij of bedrieglijke schijnwijsheid van enige heidense filosofen, gelijk de volgende woorden ijdele verleiding verklaren,

16 A. Augustinus, *Als korrels tussen het kaf*, p. 291.

en gelijk Paulus hiervan spreekt Rom. 1:21, 22, welke filosofen in deze hun schijnwijsheid enige dingen van God en van den weg tot het opperste goed hadden voorgesteld, die deze leraars met het Evangelie wilden vermengen, gelijk ook de scholastieke leraars in het pausdom doen, waardoor de eenvoudigheid en oprechtheid van de zaligmakende leer des Evangelies merkelijk is verduisterd en vervalst.¹⁷

We zien dus dat onze godvruchtige vaders niet helemaal tegen het beoefenen van filosofie zijn. De bestudering van dit vak behoort tot de opleiding van de theologiestudent. De filosofie ressorteert onder de systematische theologie. Met de kennis die de studenten hier opdoen, zijn zij weerbaar tegen de verkeerde meningen en leringen der mensen. Met name de godsdienstfilosofie behoort tot het studieprogramma van de theologische faculteit. Men gebruikt dan de methode van dit wijsgerige denken tot haar hulp, om bijvoorbeeld de inhoud van het geloof of het verschijnsel van het geloven beter te verklaren. Dat dit niet zonder gevaar is, blijkt in de voorbeelden van theologen die in het filosofisch denken verstrikt raakten. Behoorlijk veel studenten verloren hier zelfs hun verstand. Anderen werden ongodsdienstig (bijvoorbeeld Nietzsche). Velen kwamen op een zij- of dwaalspoor en maar weinigen hebben er een goed gebruik van kunnen maken. De reden hiervan is dat de mens een gevallen mens is. Zonder de hulp van Gods Geest kan men deze studie niet aan.

Het voorbeeld van het gebruik van filosofie in de geloofstukken die wij nu behandelen, is de embryotheologie. Deze manier van theologie beoefenen is voortgekomen uit de scholastiek. Ze vindt haar wijze van doen uit de rede van de heidense intellectuelen met hun wijsgerige methode. Het is een foutief inzicht, dat nare gevolgen draagt in ons kerkelijk leven. Het heeft alles te maken met een rechtvaardigingsleer die de Bijbel niet kent. Men is in de waan dat men *vóór* in plaats van *dóór* het geloof en daarom van eeuwigheid gerechtvaardigd is. Dit is geen waarheid. Onze rechtvaardiging ligt in de eeuwigheid *gereed* en wordt in de weg van geloof en bekering *geschonken* aan de uitverkorenen. Niet een rechtvaardige, maar een goddeloze wordt gerechtvaardigd en dat geschiedt door het bloed van Christus. De bloedtheologie is Gods waarheid.

17 Bij deze filosofen oogt Paulus vooral op de Epicuristen en de Stoïcijnen (Hand. 17:18). De Griekse filosoof Epicurus (342/1-271/0) leerde dat welzijn het doel is van het menselijk handelen. In negatieve zin wordt dat doel omschreven als afwezigheid van pijn, in positieve zin als onverstoortbaarheid. De stoïsche filosofen ontleenden hun naam aan de stoa. Hun wijsgerige school was genoemd naar de met muurschilderingen versierde zuilengalerij (stoa poikilè) aan de noordzijde van de markt in Athene. De stichter van deze school, Zeno, verzamelde daar zijn leerlingen. De school had tijdens de Romeinse keizertijd veel aanhang en kenmerkte zich door nadruk op de menselijk rede en het vrij zijn van hartstochten. Zie A. Augustinus, *Leven in Hoop*, p. 121, 122.

Van dwalen komt dwalen

Ook hier wordt weer bewaard dat de dwaling nooit alleen is. Van dwalen komt dwalen. Men is zonder het te beseffen steeds verder van God en Zijn Woord afgedwaald. Het ene hangt aan het andere vast. De leer van het ongeboren kind kreeg bij de embryokerken een eigen invulling. Het komt zelden of nooit tot een echte geboorte. Veelal sterft deze vrucht in de moederschoot of het wordt een misdracht. De mensen die echter door de Heilige Geest gebaard worden, zijn de nieuw geboren kinderkens van 1 Petrus 2. Deze kinderen der genade zijn waarlijk Gods kinderen en geen bastaarden. Ik zeg u met smart, dat de leer van het embryo helaas de leer is die in de afgescheiden kerken gangbaar geworden is. Men leert daar een onheuse en een veronderstelde wedergeboorte in plaats van de verzoening met God. Het gaat hierbij om iets wat men niet bewust is; om iets wat niet werkelijk aanwezig is. Hun visie berust op de waarschijnlijkheid. Men vermoedt in dit geval dat men wedergeboren is. Men houdt het ervoor, ook al zijn daarvoor geen bewijzen. Daarom noemen we dit een *veronderstelde* wedergeboorte. De Bijbel leert ons zo'n wedergeboorte niet. Het is slechts een *schijngeboorte*. Vandaar al die *schijnbekeringsen*. De avondmaalstafels zijn vol met mensen die niet echt wedergeboren zijn. Hemelschreiend. Het zijn mensen zonder het bruiloftskleed. Men weet bijkans niet meer wat verzoend zijn met God is. Overall sticht men verwarring met verkeerde begrippen over Gods Woord. Erger nog, dit wordt vele mensen fataal. Zelfs daar waar God gewerkt heeft, worden de zielen op het verkeerde been gezet en komen ze in het duister en in de banden. Daarom zeg ik steeds weer: keer terug naar Gods Woord, dat veelal zuiver door onze oudvaders gepredikt werd. De Heere had hen met veel licht bedeed. Hij zegende hun prediking. Alleen daarom al moet men de oudvaders meer lezen. Dat is helaas niet het geval.

Leraars als de Erskines en Boston worden verdacht gemaakt. Men verving de zuivere leer door een onbijbelse embryotheologie. De leraars van deze theologie bedachten een eigen leerstelsel. We weten dat Dr. C. Steenblok zelfs beweerde dat er 'een remonstrantse draad' door de theologie van de Erskines loopt. Dat is allerm minst de waarheid. Hun prediking en uitleg van de Schrift is zo nauw aan Gods Woord gebonden, dat niemand ertoe in staat is hen te weerspreken. U moet hun werken maar eens lezen. Alles wat ze zeggen en leren wordt met citaten uit de Schrift onderbouwd. Het is net als bij Mozes en de profeten, die in hun boodschap tot het volk zeiden: 'alzo zegt de HEERE.' Ook de Heere Jezus ging zo te werk als Hij zei: 'er staat geschreven.' Het volk was hiervoor niet ontvankelijk en de predikers werden als verkondigers van een nieuwe leer beschouwd (Mark. 1:27; zie ook Hand. 17:19). Dit spreken van die mensen houdt een dwalen in en toont een blindheid voor hun eigen afwijken. Daarom is het jammer dat men

heden ten dage het veel beter denkt te weten dan onze godzalige theologen. Let er wel op dat veel zogenaamd bevindelijk gereformeerden in feite alleen maar domweg strijden voor Kuypers beginselen. Ik overdrijf niet; u komt het in dit boekwerk nog wel tegen. Wat zijn we diep weggezonden in onze kringen.

Blijf bij de oude waarheid

Blijf dus bij de oude, beproefde waarheid. Die waarheid alleen is mij dierbaar. Toen ik mijn eerste Bijbel kreeg, begreep ik er niets van. Het was voor mij een boek dat met zeven zegelen gesloten was. Toen ik de eerste preek hoorde, begreep ik die in het geheel niet. Mijn hart was hiervoor gesloten, het was vol van ongerechtigheid. Kort daarop werd mijn oog hiervoor geopend en mijn hart erdoor verbrijzeld. God sprak tot mijn ziel en er was wel veel verborgen, maar in hetgeen God mij leerde, was niets voor mij onduidelijk meer. Ik las niet anders dan mijn eigen oordeel. De Bijbel ging er niet voor dicht. God leerde mij, als een gans verloren zondaar, wat genade inhield. Hij redde mijn ziel, verlost mij van alle kwaad en trad met mij in een onuitsprekelijke liefdesgemeenschap. Daarom kan ik al dat andere wat hiervan verschilt, niet overnemen, geliefde vrienden. Daarom ben ik zo bijzonder gekant tegen de embryotheologie. Daarom wil ik u opwekken om het bij het oude te houden. ‘Zet de oude palen niet terug, die uw vaders gemaakt hebben’ (Spr. 22:28). Het lezen van de godzalige vaders heeft mij nimmer verdrotten. Ze zijn mij hartelijk lief en daarom onderzoek ik die gedurig.

John Bunyans *Christenreis* was na de Bijbel het eerste boek dat ik in handen kreeg. Het was mij tot inwendig vermaak en levendig onderwijs. Mijn vader gaf mij van Andrew Gray *De Roos van Saron* en *De overste Leidsman*. Ik was ontdaan van de liefde en de waarheid Gods, die ik erin las. Ik kocht al zijn geschriften en werd erdoor onderwezen en verkwikt. Het vierde boek was het fundamentele werk van Hugo Binning *De ettelijke gronden der Christelijke religie*. Dat is de waarheid die God ons leert. Als u ze lezen wilt, lees ze dan helemaal en leg die lezingen van het moderne christendom maar aan de kant. Houd het met de Heere, Zijn Zoon, Zijn Woord, Zijn dienst, Zijn knechten.

Als dienaar van God voel ik me verplicht en geroepen u voor alle afwijkingen te waarschuwen. Daarbij gaat mij de jeugd ook zeer aan het hart. Zij vormen voor de toekomst een nieuw geslacht. Ze staan bloot aan de verleiding des satans, die niet alleen rondgaat als een briesende leeuw, maar ook verschijnt als een engel des lichts. Het bericht dat de jeugd wereldwijd weer naar de oude paden vraagt, heeft mij dan ook zeer verblijd. De leer der Reformatie staat weer volop in hun belangstelling. God mocht het zegenen.

Het is God alleen, Die ons voor alle bedrog kan bewaren. Gelukkig zie ik dat hier en daar steeds meer de ogen voor die afwijkingen opengaan. Onderzoek het, want het gaat de belangen van uw ziel aan. De met haast komende eeuwigheid is ermee gemoeid. God verlichte daarvoor uw verstand en zij uw ziel genadig.